

Kiss Gábor

VAS MFGYF 10-11. SZÁZADI EMLÉKEI

A történeti Vas megye legfontosabb 10. századi emléke a megye déli szélén, a Hegyháton végigvezető u.n. "Fatonák utja". Ennek nyomvonala, eltérve az Itáliába vezető Borostyánkő-ut vonalától, már a kalandozások korában kialakult. Észak-olaszországi szakaszát, emlékezetes magyar használóiról még sokkal később is "Strata Ungarorum"-nak hívták. Az utat két, ahhoz szervesen kapcsolódó 8-8 km hosszú sánc ellenőrzi. Ezek építése nyilván összefügg a nyugati forrásoknak a magyarok sáncolásaival kapcsolatos híradásaival. Az augsburgi vereséget követő kiépítésük jól kapcsolható Taksony rejtelen védelmi politikájához. Mindketten a magyar szállásterületet nyugati irányból védő, mélységben tagolt gyeplős rendszeréhez tartozott. A Rába árterére támaszkodó belső védelmi vonalhoz tartozó, és már régészetiileg is megkutatott vasvári sánc szerkezete egyezik a korai magyar központok vörösre égett sáncaival. Az eddig ismert 10. századi magyar leletek is túlnyomórészt a Rába vonala mellől, ill. attól keletre kerültek napvilágra. Az egyedüli, eddig jobban megismert lelőhely az ikervári temető. A máig feltárt 37 sír tanúsága alapján a temetőt a 10. század közepétől a 11. századig használta a Rába átkelőjét ellenőrző közösség. Az ezredforduló táján, Géza és István államszervező tevékenységével kapcsolatban, egyre jobban benépesült a Rábától nyugatra fekvő terület is. Sajnos ebből az időszakból is mindössze egy teljesen feltárt temető ismereteivel rendelkezünk. A 309 sírú sorokpolányi temetőt a 10. század legvégétől a 12. század elejéig használták. A 11. századra keltezhető, többnyire S-végű hajkarikát is tartalmazó sírleletek a megye egész területéről ismertek.

Kiss Gábor

erb 22.06.11

Kiss Gábor

Die Funde vom Komitat Vas aus den 10-11. Jh.

Ich wurde ersucht, um die Fundstücke von 10-11 Jahrhundert kurz bekanntzumachen, die aus dem Gebiet des historischen Komitats Vas bisher zum Tageslicht gekommen sind. Ich muss vorausschicken, dass die intensivere archäologische Forschung dieser Fläche erst in ~~der~~ jüngster Zeit eröffnet worden ist. Da wir nur die erste Schritte gemacht hatten, ist das historische Bild sehr unvollständig, das von den zum Vorschein gekommenen Funden rekonstruiert werden kann.

Sollen wir jetzt die wichtigen Funde und sonstige Denkmäler durchblicken, und ersuchen wir sie zu interpretieren, in welchen Masse sie neue Informationen zu dieser Geschichtlichen Periode geben können.

Das wichtigste Andenken des historischen Gebietes von Komitat Vas ist merkwürdigerweise ein Weg, der s.n. "Soldatenweg", dessen noch heute begehbbare Streecken führen den südlichen Komitatsrand entlang. Dieser Weg ist bestimmt nicht römischer Herkunft, weil er keinen errichteten Damm hat, wie die aufgefundenen römischen Wege, und bindet frühungarische Zentren, Komitatszentren zusammen. Die Richtung des Weges wurde in mehreren mittelalterlichen Itinerarien auch beschrieben. Das war der einzige Kriegsweg während des ganzen Mittelalters aus dem Mittelpunkt des ungarisches Königiums /Székesfehérvár/ nach Italien /via Latinorum/. Die italienische Strecke des Weges wurde nach den Ungarn noch auch viel später "Strata Ungarorum" /Weg der Ungarn/ genannt. Neben der südlichenen Strecke des Weges, in der Umgebung von Celeia wurde ein arabischer Dirhemfund aus dem 10. Jahrhundert gemacht, der wahrscheinlich auch an einen ungarischen Besitzer zu binden ist. Auf Grund all des können wir mit Sicherheit behaupten, dass sich die Strecke des Weges schon in der Zeit der ungarischen Streifzüge formiert hat. Zwischen 889 und 954 haben die nach Italien, Burgundien, Hispanien ziehenden Ungarn ein dutzenmal den Weg benützt.

Der Weg wurde von zwei organisch zu ihm gemundenen & je 8 km langen Schanzen geschützt. Der Übergang der Schanze zwischen Muraszombat und Radkersburg wurde "Németkapu" /Deutsches Tor/, der Übergang der Schanze bei Vasvár wurde "Vas-kapu" /Eisernes Tor/ genannt. Die Konstruktion der schon ausgeforschten Schanze bei Vasvár gleicht den Konstruktionen der rotgebrannten Schanzen der frühen ungarischen Zentren. Auf Grund geschichtlicher und archäologischer Angaben

wurden die Schanzen wahrscheinlich nach der grossen Niederlage bei Augsburg im 955 aufgebaut und hängen eng mit der Schutzpolitik des Fürsten Taksony zusammen. Das Versehen mit der Schanzen der Ungarn führten die westlichen Quellen auch an. Unsere zwei Schanzen waren Teile des Grenzsystems, die die ungarische Unterkuftsteritorie von Westen schützten. Die Schanze aus dem Mura-Gebiet stand genau an der im 997 hierher zurückverlegten ungarischen Grenze, die aber bis die Neuzeit der westliche Grenze von Ungarn geblieben ist. Die Vasvárer Schanze war Teil der inneren Schutzlinie, wie sie entlang des Randes des Siedlungsgebietes zog, und sich an Rába anlehnte. ~~Fxx~~

Fundmaterial, datiert auf das 10. Jahrhundert, kennen wir überwiegend nur von neben der Linie vom Rába /Raab/, bzw. östlich von ihm /Celldömölk, Kemenesszentmárton, Répcelak, usw./. Der einzige bisher gründlicher ausgeforschte Gräberfeld befindet sich in Ikervár, neben dem Übergang des Flusses Raab. Da kam zwischen den ~~ix~~ ältesten Beerdigungen ein Reitergrab auch zum Vorschein. Von den bis jetzt freigelegten 60 Gräbern hat man in drei Bogen, in anderen drei Köcher gefunden. Aus dem Grab eines Mädchens sind auch Kaftanbeschläge zum Vorschein gekommen. Vermutlichen hat da die Beerdigung schon in der zweiten Hälfte des 10. Jahrhunderts angefangen. Die Benützung des Friedhofes geht in das 11. Jahrhundert über /S-endige Haarringen, gedrehtes Armband, Lunula, usw./. Ein bischen aus der ^{Gesprossenen Reihe} Reihe der bisher ausgeführten Andenken hängen die zwei Gräber aus Vasasszonyfa hervor; aus dem einen gelangte eine Münzegeprägung aus Verona der italieni-

schen Partnerherrscher Hugo de Provance und Lothar der II. /931-950/ ins Szombathelyer Savaria Museum. Ebenfalls in der Grenzgegend stand die Erdburg von Pinkaóvár /Burg/ mit roter Schanze aus dem 10. Jahrhundert. Ein anderes Burg ähnliches Alters ist auch neben dem "Soldatenweg" in der heutigen Feldmark von Zalaszegvár zu finden, die ehemalige Erdburg in Karakó. In das 10. Jahrhundert datieren wir die drei goldene, bzw. elektron Armbänder aus dem Schatzfund von Zsenye, die in Nordeuropa gefertigt wurden.

Von der Jahrtausendwende in Verbindung mit Géza-s und Stephans staatsorganisatorischer Tätigkeit haben sich die Gegende westlich ~~der~~ von Raab immer dichter bevölkert. Der aus dieser Zeit stammende und einzige ganz und gar freigelegte, doch unpublizierte Gräberfeld ist in Sororkpolány, der vom Ende des 10. Jahrhunderts ~~xxx~~ bis zum Anfang des 12. Jahrhunderts gebraucht wurde. Ähnliche Funde, vor allem S- endige Haarringen kennen wir aus der Kisfaludy Strasse in Szombathely, von Velem-Szentvid, Balozsamegyes, Répse-lak, usw. Auf das sich immer mehr verbreitende Christentum weisen zwei Pektoralkreutze hin, von denen ein in Velem-Szentvid ans Tageslicht gekommen ist.

Um die Jahrtausendwende hat Stephan der Heilige eines der Grenzkomitee /der westlichen Grenzenden/ an diesem Gebiet geschafft, wessen Sitz Vasvár war, liegend neben aus dem Lande führenden "Soldatenweg". Den Platz der ehemaligen Gespanschaftsburg können wir nach den gleichzeitigen Analogien, höchstwahrscheinlich auf dem St. Michael-Hügel suchen.

Die Reste von ~~Noten~~ Schanze einer Burg von ähnlichen Typ sind auch in den Ausgrabungen vom Velem-Szentvid vorgekommen.

Gábor Kiss

dspace.uniz.at

Vas megye 10-11. századi leletei

Arra kaptam felkérést, hogy röviden ismertessem azokat a 10-11. századi leleteket, amelyek a történeti Vas megye földjéből, eddig napvilágra kerültek. Előre kell bocsátanom, hogy megyénk területén csak a legutóbbi időben indult meg ezen időszak intenzívebb régészeti kutatása, Mivel eddig csupán az első lépéseket tettük meg, a történeti kép, amelyet az előkerült leletekből rekonstruálhatunk, igen csak hiányos.

Köztudomásu, hogy 895-ben lezajlott a honfoglalás és 900-ban megtörtént Pannonia birtokbavétele is. Ezt előre bocsátva, tekintsük most át a fontosabb régészeti leleteket és egyéb emlékeket, majd kíséreljük meg értelmezni őket, hogy mennyiben adnak új információkat a korszak történetéhez.

- - - - -

A történeti Vas megye területének legfontosabb 10. századi emléke furcsa módon egy út, az ún. "Katonák útja", amelynek még ma is használatban lévő egyes szakaszai a megye déli részén vezetnek végig. Ez az út biztosan nem római eredetű, mert nincs épített töltése, mint a megtalált római utaknak, és korai magyar központokat, megyeszékhelyeket köt össze. Az út vonalát több középkori itinerarium is leírja. Ez volt az egész középkor folyamán a magyar királyság központjából /Székesfehérvárról/ Itáliába vivő hadiút /Via Latinorum/. Az ut itáliai szakaszát

emlékezetes magyar használóirol még sokkal később is "Strata Ungarorum"-nak /azaz magyarok utjának/ nevezték. Az ut délebbi szakasza mellett, Celeia környékén egy 10. századi arab dirhemlelet is előkerült, amely alighanem x szintén magyar használóihoz köthető. Mindezek alapján bizton állíthatjuk, hogy az ut vonala már a magyar kalandozások korában kialakult. 889 és 954 között több mint egy tucatszor használták az Itáliába, Burgundiába, Hispániába vonuló magyar csapatok. Az utat két, szervesen ahoz kapcsolódó, 8-8 km hosszú sánc ellenőrzi. A Muraszombat és Radkersburg közötti sánc átjáróját Németkapunak, a vasvári sánc átjáróját pedig Vaskapunak hívták. A már megkutatott vasvári sánc szerkezete egyezik a korai magyar központok vörösre égetett sáncainak szerkezetével. A történeti és régészeti adatok alapján a sáncok nagy valószínűséggel a 955-ös augsburgi vereséget követően épültek fel, szorosan kapcsolódva Taksony fejedelem védelmi politikájához. A magyarok ekkor történt sáncolásairól a nyugati források is megemlékeznek. Két sáncunk a magyar szállásterületet nyugatról védő, mélységben tagolt gye-
pürendszer eleme volt. A Mura-vidéki sánc, pontosan a 997-ben idáig visszavont magyar határon állt, amely az ujkorig Magyarország nyugati határa maradt. A vasvári sánc viszont a szállásterület szélén húzódó, a Rábára támaszkodó belső védelmi vonal része volt.

10. századra keltezhető leletanyagot is tulnyomó többségben csak a Rába vonala mellettől, ill. attól keletre ismerünk /Celldömölk, Kemenesszentmárton, Répceak, stb./.

A mindjobban terjedő kereszténységre két mellkereszt utal, melyek egyike a Velem-Szentviden került napvilágra.

Az ezereforduló táján István ezen a vidéken szervezte meg a nyugati végek egyik határvármegyéjét, melynek székhelye az országból kivezető "Katonák útja" mellett fekvő Vasvár lett. Az egykorú ispáni vár helyét az analógiák alapján nagy valószínűséggel a város felett fekvő Szentmihály-dombon kereshetjük. Egy típusában hasonló vár vörös sáncainak maradványai kerültek elő a Velem-szentvidi ásatásokon is.

Kim Qákov